

Ex injuncto nobis, §. Nos prospero, ibi: ad fructum omnium, & singularum privilegiorum &c.

27. R. 3. Religiosi non communicant: 1. In privilegiis adversantibus eorum Instituto: sicut sunt privilegia Ordinum militarium, vel laxioris Religionis, quae sanctiori accommodari nequeunt. 2. In privilegiis pœnalibus, & odiosis, nisi & hoc cedet in favorem Religionis. 3. In privilegiis exorbitantibus, quae non intuitu Religionis, sed cause alterius particularis sunt concessa, v. g. ratione hujus Ecclesiae, imaginis miraculose &c. ex quo fundamento docent Scriptores Minorum S. Francis indulgentiam Portuiculae non communicari aliis.

28. R. 4. Modus in communicandis privilegiis conformiter cuique Religioni observandus est. Unde Societas Jesu, ejusque religiosi participant privilegia aliorum Regularium illimitate data, cum modo limitationis, & dependentiae a Praeposito Generali, quia attentis Constitutionibus pontificiis, omnes gratiae Apostolicae per dictum Praepos. Generalem derivari debent ad religiosos Societatis, & contra plerique alii Regulares, non tantum sua, & aliorum Regg. sed etiam privilegia Societatis cum modo limitationis, & dependentiae data, participant immediate, & sine tali modo, conformiter suae Religioni: quia dependentia ista, utpote restringens usum privilegii, est quoddam onus, & odium, quod in communicationem non cadit, arg. rez. adia in 6.

29. R. 5. Sicut privilegiorum, ita & Indulgentiarum communicatio datur inter Regulares; dummodo Indulgentiae intuitu Religionis ejusque Sanctorum sint concessae: ita com. nam & Indulgentiae veniunt nomine privilegii late sumpti. Unde religiosi, praestitis praestandis, non tantum lucrari potest Indulgentias cuiusque Religioni, Congregationi, aut sodalitati concessas, sed etiam ipse Indulgentiae data, v. g. pro festivitate S. Fundatoris Ordinis, applicatur festivitati Fundatoris alterius Ordinis in privilegii communicantis &c.

30. Circa communicationem privilegii altaris attendendum est sequens Sac. Indulgent. Cong. responsum ad generale dubium tertio loco eidem discutendum propositum 5. Febr. 1748. & 2. Martii ejusdem an. a Bened. XIV. approbatum.

Tertio - An privilegium altaris sit communicabile. Ad tertium. Negative.

§. III.

De Excessibus Privilegiatorum.

20. Q. I. Qui sint notabiles excessus Privilegiatorum. R. Seqq. qui maxime in Templariis, & Hospitalariis sunt animadversi. 1. Recipere Ecclesias, vel decimas a manu laici non privilegiati, c. 3. h. t. 2. Non vitare excommunicatos, & nominatim interdictos, instituire, vel amovere presbyteros in Ecclesiis pleno jure non subiectis absque auctoritate Episcopi, celebrare in Ecclesiis interdictis, vel sepelire corpora defunctorum, ibid. 3. In privatis oratoriis campanas publicas habere, easque pulsare, c. 10. h. t. 4. In Ecclesia polluta ante reconciliationem celebrare, vel suspensos ab Episcopo absolvere, c. 11. eod. & c. 18. de sentent. excom. in 6. 5. Ecclesias, aut capellas adificare in locis non exemptis absque licentia Episcopi; in exemptis vero absque licentia Papae, c. 4. h. t. in 6. quo casu praeter penam arbitrariam Ecclesia adificata credit Episcopo, c. 14. h. t. 6. Extremam unctionem, & Viaticum ministrare, vel matrimonia solemnizare sine licentia parochi: quo casu religiosi ipso facto incurunt excommunicationem reservatam Papae, & per locorum Ordinarios publice denunciabilem, Clem. 1. h. t. ubi plures alii excessus religiosorum enumerantur. Quia vero excommunicatio ista lata est contra eos; qui haec facere praesumpserint; ideo ab hac censura excusatur religiosus, qui ex simplicitate, & ignorantia, etiam modicum crassa, dummodo non sit affectata, talia sacramenta ministravit. Corripi tamen potest, & debet pro qualitate culpa, & ignorantia. Penam excommunicationis, contra solemnizantes matrimonia absque licentia parochi latam a Trident. S. 24. c. 1. de reser.

Marr. in suspensionem fuisse commutata dixi lib. 4. tit. 3.

31. Q. II. Qua sit pena excedentium in privilegiis? R. Amissio privilegii praeter alias poenas delicto proprias; quia meretur quis in eo puniri, in quo deliquit. Sicut e contra, qui privilegium impedit in usu privilegii, meretur suis privilegii, & juribus spoliari, c. 4. h. t. Cetera particularia de privilegiis vide hic in textu: consule Bullaria Religiosorum; & inter plures de privilegiis Scribentes, vide etiam Salmant. Moral. trat. 48.

TITULUS XXXIV.
& XXXV.

De Purgatione canonica, & vulgari.

Agitur de hac materia in Decreto 2. q. 5. & 15. q. 5. Neque hic scrupulose inquirendum, an duo illi tituli recto ordine sint collocati.

1. Nota 1. Purgationem in materia criminali esse actum solemnem, quo innocentia rei contra obiectum crimine ostenditur. Est duplex: Canonica a Sac. Canonibus introducta, quae licite adhibetur ad ostendendam rei diffamati innocentiam. Vulgaris, a vulgo reperta, quae temere, & illicite usurpatur ad ostendendam rei innocentiam, ut per duellum, per contactum ferricandentis &c.

2. Nota 2. Modum purgationis canonice fuisse varium. 1. Per iudicium sanctae Crucis, dum ad eam, vel preces fundebantur, vel fortes jaciebantur, vel ea contacta, juramentum praestabatur. 2. Per juramentum ab accusatore, & reo praestitum ad sepulchra, & Reliquias SS. Martyrum, Can. 6. & seqq. 2. q. 5. 3. Per susceptionem SS. Eucharistiae, seu celebrationem missae, Can. 23. ibid. Sed hi, & similes modi, in defectu tamen aberunt. Hodie purgatio Can. fit per juramentum super sancta Dei Evangelia praestitum; & quidem reus facit juramentum super veritate, quod innocens sit a delicto; compurgatores vero, seu testes purgantem sit a delicto, super credulitate, quod credant illum esse innocentem, c. 5. h. t.

3. Q. I. Quis, cui, & super qua materia inducere possit purgationem Canonica? R. 1. Iudex Ecclesiasticus competens, sui suus, indicit purgationem Can. secus praecipuum Iudicis non sui non obligat, c. 6. 10. 15. h. t. nam purgatio ista est actus judicialis, adeoque expediri debet a iudice suo in foro Ecclesiastico.

4. R. 2. Purgatio Can. indicitur regulariter personis Ecclesiasticis, quarum fama integra est valde necessaria populo christiano; uti sunt Episcopi, praelati, sacerdotes, concionatores, religiosi, & moniales c. 3. 4. 5. & seqq. h. t. Laici nobilibus in foro canonico conventis raro indicitur, nisi cause gravitas postulet, & crimen sit Ecclesiasticum; ut haeresis, simonia &c. c. 1. h. t. Viles autem, & plebeje persone, si de crimine graviter suspecte sint, ad torturam trahuntur; quia in eis periculum est perjurii, & compurgatores facile reperire non possunt.

5. R. 3. Purgatio Can. indicitur super delicto diffamato, quod non est notorium, neque probabile per testes idoneos; ita tamen ut adsint indicia verosimilia, & praesumptiones cum infamia apud graves viros, aut scandalum publicum generentur c. 15. in fin. h. t. Can. 5. & seqq. 2. q. 5. Item super defectu Canonico, v. g. natalium, vel alio impedimento c. 14. h. t. Ratio horum est, quia persone ita diffamatae melius est purgatum esse, & famam restitutam, quam suspectam. At si delictum sit notorium, vel probabile per testes, vel indicia adsint ad torturam sufficientia, non est locus purgationi, tanquam remedio extraordinario, sed proceditur via ordinaria ad sententiam condemnatoriam, vel absolutivam, c. 4. 5. 8. 10. 15. h. t. Porro hic advertit, si crimen diffamatum sit tale, cui debetur poena depositionis, reum suspendi debere ab officio, donec se purget legitime, c. 2. h. t. imo in crimine tractum successivum habente, ut in concubinato, si reus tertio monitus non respiciat, & occasionem peccandi non vitaverit, suspendendus est etiam a beneficio, c. 10. h. t. quia opinio persone Ecclesiasticae in nullo vacillare debet, Can. 6. d. 33.

Dices: Purgatio Can. est valde fallax; quia testes, seu

TITULUS XXXV.

De Injuriis, & damno dato.

Agitur de hac materia in Sexto h. t. in Decreto 15. q. 1. & in iure civili de injuriis agitur in Instaur. lib. 4. tit. 4. in Pandectis lib. 47. tit. 9. in Codice lib. 9. tit. 35. & 36. De damno dato in Institution. lib. 4. tit. 3. in Pandectis lib. 9. tit. 2. in Codice lib. 3. tit. 34.

1. Nota ex pr. Inst. h. t. injuriam tripliciter accipi: 1. Pro omni eo, quod non iure fit. 2. Pro damno culpa dato, sicut in L. Aquilia. 3. Specialiter pro contumelia, seu dolosa laesione honoris alieni. Idem docet Ulp. l. 1. ff. h. t. Item accipitur injuria pro injustitia, & iniquitate; & in hoc sensu complectitur omne peccatum contra iustitiam, quo laeditur ius alienum. Hic agam 1. De injuria accepta pro contumelia. 2. De injuria accepta pro damno culpa dato.

§. I.

De Injuria contumeliosa.

3. Q. I. Quibus modis fiat injuria, seu contumelia? R. Duobus: re, seu facto in corpus, dignitatem, & famam; ut si qui alterum verberet, alapam ei infringat, matronae honestae comitem abducatur, pudicitiam matrisam, vel praetextat, seu virginis ingenue attentat, aut affectum praesumat, puta sequendo illam ex intentione stupri inferendi. Verbis, five prolatis in dedecus alterius; & tunc est convitiium: quasi convitiium, five scriptis; & tunc est famosus libellus l. 1. 15. S. 2. ff. h. t. ut si quis alterum compelleret furem, adulterum, illegitimum, servum &c. Multa, & pulchra exempla injuriarum legere utiliter poteris ff. h. t. Ex his colliges injuriam aliam esse realem, aliam verbalem, & utramque, vel levem, qua leviter honor proximi laeditur; vel gravem, seu atrocem, qua attentis omnibus circumstantiis, graviter honor laeditur.

3. R. 2. Injuria censetur committi in seqq. casibus: I. Si quis verum crimen alteri obijciat extra iudicium; nam hic adest animus injuriandi, libido private vindictae, & laesio honoris alieni; ergo est vera injuria poenis obnoxia l. 5. C. h. t. & arg. l. 1. C. de famos. libell. At si verum crimen obijciatur in iudicio, & republ. interfit illud revelari, non fit injuria, modo crimen probetur, l. 3. C. de off. velor. Provin. secus si republ. non interfit crimen revelari: nam illo, & non isto casu studetur bono republ. ne crimina, maneat impunita. De jure Can. ex lege charitatis regulariter requiritur praevia monitio; nisi aliud postulet qualitas delicti bono communi nocentis.

4. II. Si quis injuriosa facta, aut verba alteri inferat cum professione honoris, v. g. si alterum voces adulterum, vel alapam ei infringas, dicendo: salvo honore tuo: nam protestatio facto contraria nihil operatur; imo factum contrarium declarat voluntatem.

5. III. Si quis verbalem injuriam passus, aliam injuriam faciat, delictum obijciendo, quod nihil prodest ad priorem injuriam tollendam; ut si alter te compellavit furem, & tu illum recipere compelles latronem, vel adulterum: nam non relationem criminum, sed innocentiam reus purgatur l. 5. pr. ff. de publ. judic. tum quia talis retortio delicti sit animo vindictae privatae; ergo est vera injuria. At si delictum obijciatur ad tollendam injuriam notam, v. g. mentiris, donec probes delictum tibi imputatum: vel ad necessariam defensionem, v. g. si actor obijciatur excommunicatio, testi infamia, adultero petenti dotem adulterum, damnificanti agenti ad interesse damnum simile ab eo factum, nulla committitur injuria; cum delictum non obijciatur animo injuriandi, sed praecise animo se defendendi, & alterum repellendi a iudicio; quo sensu explicatur l. 3. ff. de J. & J. l. 10. §. quovis ff. de compens. l. 14. §. 6. ff. de bonis liber. l. 25. ff. de procurator. c. 1. 2. 8. de except. c. fin. de adult.

6. Q. II. Quis, & cui injuriam inferre possit? R. 1. Omnis doli capax, qui potest habere animum injuriandi, injuriam inferre potest, l. 3. §. 1. ff. h. t. imo si facta, aut verba injuriosa ponantur, semper praesumitur

seu compurgatores non deponunt de veritate, sed credulitate, cujusmodi testimonium non valet, l. 18. C. de testib. etiam collusio obnoxia. 2. Famae non est credendum c. 8. de cobabit. Cler. & actor non probante, reus absolvens est l. 9. C. de O. & A. ergo. R. Ad 1. Purgatio Can. in foro externo praesumitur vera, donec contrarium clare innoscatur, aut collusio probetur. Ad 2. Famae fundatae in verosimilibus indicis creditur ad effectum purgationis; neque reus absolvitur, donec probet suam innocentiam; cum Ecclesiae requiratur ministris non solum a crimine, sed etiam a suspitione, & infamia criminis alienos.

6. Q. II. Quid juris circa compurgatores? R. 1. Compurgatores debent esse persone honeste, fide dignae, & in iudicio propter crimen non condemnatae c. 7. 9. h. t. 2. Debent esse persone vicinae, ita ut notam habeant vitam purgandi c. 10. 11. h. t. 3. Debent esse ejusdem ordinis cum purgando, Episcopi pro Episcopo, presbyteri pro presbytero, cit. c. 10. sed qualitas ista, ut & numerus compurgatorum hodie est in arbitrio iudicis, cum jura ubique aequaliter non loquantur, ut patet ex Can. 13. & 19. caus. 2. q. 5. 6. 10. & 12. h. t. neque compurgatores tam stricte examinandi sunt, ac testes cum non deponent de veritate, sed credulitate.

7. Q. III. Quis sit effectus purgationis Canonicae? R. 1. Ut indilite, effectus est obligatio eam praestandi, nisi ex justa causa reus ab ea appellet; ut si non est diffamatus, si Ordinarium nolit admittere testes, nisi extraneos, inter quos reus non vixit; inimicos &c. Gloss. in c. fin. h. t.

8. R. 2. Effectus purgationis, ut praestita, est absolutio rei, non tantum a suspensione, si haec ab initio lata fuit, sed etiam ab obiecto criminis; ita ut reus declaretur innocens, suoque honori, & famae restituarur, neque deinceps super eodem crimine accusetur, nisi nova infamia, & indicia criminis superveniant; ita Can. 6. & seqq. 2. q. 5. c. 8. 10. h. t.

9. R. 3. Effectus purgationis, ut recensata, aut non praestita, est, quod reus deficiens in purgatione, seu nolendo jurare, seu non habendo compurgatores, habeatur pro convicto, & poena ordinata, vel plerumque arbitraria puniri possit, c. 7. v. deficientem h. t. Quod si iudex Ecclesiasticus clericum in iudicio purgationis degradatum Curiae seculari tradat, non potest laicus illum punire poena mortis; quia non fuit vere convictus, sed tantum praesumptive; aut interpretative; secus si delictum confessus, aut plene convictus fuit.

10. Q. IV. An modi purgationis vulgariis sint liciti? R. 1. Negative. Can. 7. 20. caus. 2. q. 5. c. fin. de purg. vulg. nam modi isti sunt cum superstitione gentilitium, & praestigiiis conjuncti, inepti ad veritatem manifestandam, & quiibus Deus tentatur ad faciendum miraculum; uti sunt duellum, contactus ferri candentis, vel aquae ferventis, fluxus sanguinis ex cadavere occisi ad praesentiam occisoris &c. Dices 1. Adulterium apud Judaeos probabatur per aquas amarissimas Can. 21. in libro 2. q. 3. ex num. 5. v. 18. 2. In lege nova extant plura exempla purgationis vulgariis: S. Bricius enim tulit ardens pyram in veste sua usque ad sepulchrum S. Martini; & multa Sanctae contactu ferri candentis suam innocentiam probaverunt, & Can. 24. Conc. Mogunt. occidens presbyterum, si servus sit, purgare se debet super 12. vomeres ardentem. R. Ad 1. Probatio ista, ob promissionem divinae olim fuit licita; hodie vero cessat cum aliis ceremoniis Judaicis. Ad 2. Miracula ex infinctu S. Spiritus facta, non sunt trahenda ad exemplum; cit. c. 24. reprobus est a pluribus Pontificibus, & ideo c. 2. de praesentem. omittuntur illa verba: super duodecim vomeres ferventes se expurget, quae ponuntur in palea; qui presbyterum 17. q. 4.

11. R. 2. Sententia lata ex purgatione vulgari, est invalida: nam est contra ordinem iudicium, & nititur fallacibus probationibus; unde reformari debet, comperta veritate: sicut c. 2. h. t. cadentes in duello purgatio, dum furtum apud alios repertum fuit, recipiunt omnia bona, quibus spoliati erant.

tur animus injuriandi; nisi probetur contrarium, v. g. Joco aliquid dictum esse: num in materia generaliter prohibita presumitur dolus, & actus animo malo factus; nisi agens contrarium probet, l. 5. C. h. t. l. 1. C. ad Cornel. de Sicut. 2. Infantes, furiosi, amentes, perfecte ebrii, eum doli capaces non sint, non possunt injuriam inferre, l. 3. §. 1. ff. h. t. Semiebrii, vel qui inebriantur se, ut audaciores essent ad conviciandum, non excusantur ab injuria illata, ut nec iracundi l. 5. C. h. t. Parentes, Superiores, magistri &c. si quando prorumpant in verba, aut facta contumeliosa contra suos, regulariter non presumuntur facere injuriam; quia talia agunt ex causa correctionis, & sine animo injuriandi; nisi aliud colligatur; ut si concionator aliqua profert, quae in particulari unius, vel alterius honorem ledunt; vel si magistratus, non servato juris ordine, aliquid decernant, l. 7. §. 2. 3. & l. 33. 33. ff. h. t.

7. B. 2. Injuria inferri potest cuicumque personae, etiam amentis l. 3. §. 1. eod. vel absentis; ut si ad domum ejus cornua appendantur, vel aliud quid de decorem; item directe in se, & indirecte in persona conjuncta; sicut injuria illata prolihus, religiosis, novitiis, & uxori, redundat in patrem, Religionem, & maritum l. 1. §. 2. eod. At injuria illata marito, vel fratri non redundat in uxorem, & fratrem, eum casus isti non sint jure expressi, §. 2. Inst. h. t. ubi seq. §. 3. dicitur, quod servis nulla injuria fieri intelligatur; sed si atrox sit, & in contumeliam domini, ipsi domino injuria fieri videatur. Sed doctrinam istam sane intellige, quod scilicet servo non concedatur actio injuriarum: alioquin pro foro interno contra servum vera, & mortalis injuria committi potest: imo & pro foro externo a pretore inulta relinqui non debet; maxime si verbera servo inflicta sint, l. 15. §. 35. ff. h. t.

8. Q. III. Quae actio oritur ex injuria? B. 1. Actio civilis ex L. XII. Tab. qua propter membrum ruptum agebatur ad poenam talionis, & propter os fractum ad poenam pecuniariam. Sed haec actio in defectu abijt §. 7. In. h. t. Hodie viget actio pretoria ex dicto pretoris descendens l. 7. pr. l. 15. §. 2. & §. 25. ff. h. t. & actio civilis descendens ex Lege Cornelia pro casu injuria, quo quis se pulsatum, verberatumque; vel domum suam vi invocantem esse dicit, §. 8. Inst. h. t. l. 5. pr. ff. eod. ubi seq. §. 1. Jcus differentiam ponit inter verberare, & pulsare: quia verberare est cum dolore cadere, pulsare sine dolore. Utraque hac actione agitur, vel civiliter ad poenam privatam, quanti injuria ab actore aestimata, & a iudice moderata, seu definita fuit, ut actori pro suo interesse applicetur: vel criminaliter ad vindictam publicam: & tunc extraordinaria poena indicitur pro qualitate delicti, & persona, sive corporalis, sive pecuniaria fito applicanda, §. 10. Inst. & l. 37. & fin. ff. h. t. Cum vero utraque ista actio sit poenalis, tendens ad eundem finem, seu ad poenam pro injuria infingendam, altera alteram consumit, & una electa, non est regressus ad alteram, ne idem bis vindicetur, l. 6. in fin. ff. eod.

9. B. 2. Actio poenalis injuriarum ex L. Cornel. descendens est perpetua, quia civilis descendens vero ex jure pretorio est annalis, sicut actiones aliae pretoriae poenales l. 5. C. h. t. item est actio famosa, quia condemnatum ex injuria facit infamem, l. 7. pr. ff. & l. 5. C. h. t. Habent autem viri illustres privilegium ex Const. Zenoniana §. 10. In & l. fin. C. h. t. quod conventi actione injuriarum, iudicium suscipere possint per procuratorem: quo casu sententia lata in procuratorem nec ipsum, nec principalem infamat. Item evadit infamia, si iudex in sententia expresse famam, & honorem conservet condemnato. Ceterum in iudicio criminali injuria regulariter non admittitur procurator, quia iudex in arbitrio habet infingere poenam, etiam corporalem, quae hic eluderetur; nam principalis eam non sustineret, quia condemnatus non fuit, neque procurator, quia iste est innocens.

10. B. 3. Praeter actionem poenalem tum pretoriam, cum civilem, datur adhuc contra injuriantem actio civilis rei persecutoria, quae dicitur Recantatoria, seu ad Palinodiam, moribus potius, quam jure scripto introducta, qua agitur ad famam recuperan-

dam, ut scilicet verbalem injuriam inferens, dicta contumeliosa judicialiter revocet, & inferre se prolatam fateatur. Quodsi vero alterum non infamavit, sed tantum objecit defectum naturalem, v. g. quod spiritus, gibbosus, vel furdaster sit, non est locus huic actioni, sed solum christiana deprecationi.

11. Potro licet actio poenalis injuriarum civilis, & criminalis cumulari nequeant, ut ante dictum, tamen actio recantatoria; item, si dampnum culpa datum sit, actio L. Aquilia cumulari possunt cum actione poenali injuriarum; cum tendant ad diversos fines, scilicet, persecutionem rei, puta famae, vel interesse ratione damni, & persecutionem poenae pro quantitate injuriae, l. 7. §. 1. ff. h. t. Sic etiam cumulari possunt actio furti, & condictione furtiva, §. fin. In. de oblig. ex delicti. Dicitur Actio recantatoria est criminalis, quia infamans: ergo non cumulari cum poenali. B. Neg. aut. neque ratio est ad rem, quia multae actiones infamant; ut actio depositi, mandati &c. neque tamen sunt criminales, sed civiles. Ceterum probabilius est, actionem recantatoriam non esse famosam; cum id nullo jure constet, nec colligatur ex Const. Caroli V. quae actio ista videtur introducta.

12. B. 4. Actio ob famosum libellum criminaliter intentata tendit ad poenam capitalem, si crimen capitale impactum fuit, l. un. C. de famosis libellis. & Const. Carol. arr. 110. vult imponi poenam talionis. Secus est poena exillii, & deponationis, & hodie arbitraria, qua tenetur auctor famosi libelli, & divulgator, civ. l. un. & Can. 1. qui in alterius §. 9. 1. Ty. pographi vero amittunt impressa exemplaria, & potestatem imprimendi, aliisque arbitrariis poenis subdantur.

13. B. 5. De jure Can. percuciens clericum incurrit excommunicationem Can. 29. si quis suadente 17. 9. 4. & si S. R. E. Cardinalem, vel Episcopum percuciat, quasi reus criminis laesae majestatis puniatur, c. 5. de pan. in 6. & Clementina 1. eod. Haec de actionibus injuriarum, quae competunt injuriam, passio sine directe in se ipso, sive indirecte in persona subjecta §. 2. Inst. l. 1. §. 3. ff. h. t.

14. Q. IV. Quomodo expiatur actio injuriarum? B. seqq. modis 1. Retorsione apta, dicendo: membris 2. Satisfactione l. 7. §. 6. ff. h. t. 3. Remissione expressa, vel tacita injuria; quam tamen facere nequeunt personae subjectae, ut filiusfam. religiosus: bene vero pater, vel praelatus, etiam istis reclamantibus, l. 17. §. 12. ff. eod. ubi tamen seq. §. 13. excipitur casus, quo patris persona est vilis, filii vero honesta: & tunc pater nequit remittere injuriam filio illatam, Remissione poenae non censetur remissa reparatio damnorum ex injuria fecutorum, utpote diversa. 4. Prescriptione unius anni probabilis utilis, intra quem actiones pretoriae extinguuntur, l. 5. C. h. t. Sed actio recantatoria, & ex L. Cornelia, cum utraque sit civilis, durat perpetuo, seu 30. annis. 5. Morte injuriantis, vel injuriantis ante litem contestatam; quia actio poenalis ex delicto regulariter ad heredes non transit, l. 17. ff. h. t. Sacramento tamen poenitentiae non tollitur ista actio, quia potest quis esse amicus personae, & inimicus causae.

§. II.

De Damno dato.

15. Hic non agitur de damno lucroso ex bonis alienis, dum damnificans ex bonis alienis direxit; ut per furtum, rapinam, usuram &c. sed de damno non lucroso, dum alterum damnificans, nullum exinde commodum reportat: quo sensu damnum est delictum privatum, quo res aliena animata, vel inanimata dolo, vel culpa destruitur sine ullo damnificanti lucro; ut si animal destruat, vinum effundatur &c. Hoc delictum coercetur ex L. Aquilia, cujus tria erant capita. Primo capite cavetur, ut qui alienum servum, vel quadrupedem injuria occiderit, tantum det, quantum ea res illo anno plurimi fuit pr. Inst. & l. 2. pr. ff. ad L. Aquil. nomine quadrupedis intelligitur pecus gregatim pasci solitum, ut equi, asini, muli, oves, boves, caprae, sues; non vero ferae bestiae, aut canes, ibid. Secundo capite quid statutum fuerit, non constat;

stat; atque ita caput secundum L. Aquilia in usum est §. 12. in eod. Cujac. & alii existimant caput istud fuisse non de damno rei nostrae, sed de quovis alio damno, v. g. de intercepta nobis utilitate, Grotius, tit. §. 12. Tertio capite cavetur de omni cetero damno rei nostrae, si praeter servum, & pecudem occisum, damnum causetur, urendo, frangendo; rumpendo; & tunc res solvitur, quanti plurimi valuit ante 30. dies §. 13. Inst. & l. 27. §. 5. ff. eod. ut si servum, vel pecudem vulnerasti, animal gregatim pasci non solum occidisti, si facere servum adussisti, vitrum fregisti, vestem dilacerasti &c. Exempla plurima reperies tit. ff. ad L. Aquil.

16. Q. I. Quid requiratur ad rationem damni? B. 1. Ut fuerit res destructa, hinc integre, sive ex parte contra usum suum naturalem; ut si uvae immaturae decerpisti, agrum devastasti, vinum effudisti, hominem, hoc est, servum delectasti, vel occidisti &c. e contra si res non est corrupta, sed ad suum naturalem usum adhibita, non est damnum sub L. Aquil. contentum; ut si uvae maturae ad comedendum decerpisti, vinum ebibisti, vestes alienas portasti &c. ita passim d. r. 2. Ut fuerit res destructa injuria, seu non jure, hoc est, per dolum, aut culpam, l. 44. ff. eod. An vero requiratur culpa in committendo, & non sufficiat in omitiendo, controvertunt DD. Videtur res conciliari posse dicendo, sufficere culpam in omitiendo, si omissio est causa moralis commissionis, seu facti; ut si servus fornicarius obdormiat ad ignem, vel per alium ligna injiciat, & inde oritur incendium; vel si medicus defendendo curam aegri sit causa mortis illius &c. quo sensu procedit l. 8. & l. 27. §. 9. ff. d. r. At si meta sit omissio, ex qua factum non sequitur, non continetur sub L. Aquilia; ut si fructuarius agrum non proficiat, vites non subleat, aqueductum corrumpi patitur, l. 13. §. 2. ff. de usufr. In foro Can. parum curatur de nomine actionis; quia damnum sive commissione, sive omissione datum, reparari debet. Excipitur, si damnum datum sit casu fortuito, vel ab eo, qui non est doli, aut diligenter capax; ut ab infante, amente, furioso; & si nocumentum factum sit non ab homine, sed a pecude; quo casu dicitur non damnum, sed pauperies fieri, tit. Inst. & ff. si quadrupes pauper.

17. Q. II. Cui, & contra quem concedatur actio L. Aquilia, seu de damno dato? B. 1. Conceditur illi, cujus interest, scilicet domino rei destructae: & quidem directa; utilis vero accommodatur emphyteuta, vasallo, bonae fidei possessori, fructuario, usuario, & creditorum, quatenus eorum interest, l. 12. §. 6. & fin. l. 30. §. 1. ff. ad L. Aquil. non tamen commodatario civ. l. 11. §. 9. sed si vestimenta commodata scissa fuerint, domino competit ista actio, ibid. Nec obstat l. 2. ff. si quadrupes pauper, ubi actio quadrupedaria conceditur commodatario; nam damnum facilius fieri potest ab homine, quam bruto: adeoque commodatarius censetur remittere damnum ab homine datum, non vero pauperem a bruto datum; sed tunc interesse suum prosequi potest; Harp. concedit commodatario utilem actionem L. Aquil.

18. B. 2. Actio L. Aquiliae datur contra damnificantem physice, vel moraliter, ut si mandet rem destrui, l. 37. ff. ad L. Aquil. ut etiam contra mandatarium extraneum, non tamen in potestate mandantis constitutum. 2. Contra heredes defuncti non datur, nisi lis cum defuncto fuerit contestata l. 9. ff. eod. quia actiones ex delicto non transeunt ad heredes. At de jure Can. damnum culpa theologica datum resarcendum est ab haereticis defuncti; quia cum hoc ere heretice bona ad eos transeant c. fin. de Sepultur. c. 5. de raptoib.

19. Q. III. Quid veniat in actionem L. Aquiliae? B. 1. Aestimatio damni: & quidem ex c. 1. L. Aquil. quanti plurimi res valuisse illo anno, & ex c. 2. quanti valuisse ante 30. dies, v. g. occidisti equum coeum, qui ante excacitatem hoc anno valuit centum foris, teneris igitur ex capite primo L. Aquil. dare centum, licet tempore occisionis valeat tantum decem. Item effudisti vinum, quod ante 30. dies valuit 20. teneris 20. dare, licet tempore effusionis non valeat nisi 15. ac proinde quoad hunc excessum actio L. Aquiliae est poenalis §. 9. Inst. ad L. Aquil. ibi: qua ratione creditum est poenalem esse hujus legis actionem. Sed ut

notant Stryck, Laurer, Schmier, & alii, modus iste aestimandi, & excessus in defectu abijt, & hodie fit aestimatio damni secundum tempus praesens, quanti res valeat eo tempore, quo servus, vel pecus occiditur, aut alia res contumitur.

20. II. Venit in hanc actionem non tantum corpus lesum, sed omne, quod extrinsecus interest, seu omne damnum ratione corporis lesi causatum, v. g. expense in medicos, opera cessantes, lucra, aut pretia diminuta; ut si ex quadriga, ex choro comaedorum, aut musicorum aliquis laesus, ac occisus sit, & ob id pretium aliorum equorum decreverit, musicis, aut comedis lucrum cessat &c. l. 21. in fin. 22. 23. ff. eod. l. 29. §. 3. C. eod. His non obstat l. 21. ff. §. 3. ff. de action. emp. l. 63. ff. ad L. Falcid. nam prior procedit de lucro remoto, & incerto; posterior de impulatione praesentium bonorum in falcidiam: at respectu L. Aquiliae consideratur lucrum, & damnum moraliter certum, licet hic, & nunc non habeatur.

21. III. Actio L. Aquiliae est duplum est tantum pro casu inficiationis, si damnificans neget damnum a se factum, & super hoc convincatur, l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. eod. Hinc etiam actio ista est arbitraria; quia iudex, si damnificans nolit parere illius praeccepto, dato ad simplum solvendum, deinde ex arbitrio suo eum convictum condemnat in duplum, §. 23. & 31. Inst. de action.

22. IV. Cum actione L. Aquiliae concurrunt plures aliae actiones; ut familiae hercundae, communi dividundo, furti, vi bonorum raptorum, injuria, L. Corneliae de scariis: si quis tamen una recepit suam, altera experiri nequit, nisi in illud plus, quod per aliam actionem obtinere potuisset, l. 34. pr. ff. de O. & A. & l. 23. §. 9. ff. ad L. Aquil. ubi Jcus ait per Aquiliam non praedjudicari Corneliae. Dicitur: Inevadum eventum, ut praedjudicium iudicio publico fiat, sicut in actione L. Aquiliae, & furti l. 4. ff. de publ. judic. B. Hic nomine praedjudicii venire prius iudicium civile, a quo facilius, & expeditius transit ad iudicium publicum.

23. Q. IV. Quae sit actio L. Aquiliae? B. Triplex: Directa, utilis, & subsidiaria in factum §. fin. Inst. de L. Aquil. & passim ff. h. t. Directa est, quae descendit immediate ex verbis L. Aquiliae, dum scilicet aliquis corpore suo damnum dat, seu dum corpus corpore laeditur; & haec soli domino competit, cujus res laesa fuit; ut si manu tua servum occidisti, baculum fregisti &c. Utilis est, quae ex interpretatione L. Aquiliae descendit, dum quis scilicet damnum dat corpori, sed non corpore suo, seu per positivum actionem; vel corpus liberi hominis laesit, vel destruxit rem alteri interesse habenti, ut fructuario &c. Exempla habes l. 7. §. 6. & seqq. l. 8. 9. & seqq. ff. ad L. Aquil. Nec te moveat, quod actio ista saepe dicatur in factum: nam actio utilis, & in factum saepe quoad nomina confunduntur: sic §. fin. Inst. de L. Aquil. Imperator dicit utilem esse actionem, si quis hominem alienum, aut pecus ita iniecit, ut fame neceretur; aut pecus in tantum exagritaverit, ut praecipitaretur. Jcus autem in his exemplis dicit esse actionem in factum l. 9. §. 3. 4. ff. eod. dum ergo quis non occidit physice; sed tantum moraliter, praebendo causam morti, tenetur actione utili L. Aquil. quam Jcus saepius vocat actionem in factum; ut si medicinam venenatam alicui des, vel si tradendo alterum, tertium occidas &c. cit. II. Actio in factum subsidiaria, ex doctrina Imp. est proprie in eo casu, dum damnum sit alteri, ita ut quis nec corpore laedat, neque laedat corpus; veluti si quis misericordia ductus alienum servum solverit, ne fugeret: vel si aperuisti conclave, ut canis inclusus abiret, vel avis evolare: vel si roborarium referasti, ut ferae aufererent &c. in his enim, & similibus casibus damnum datur, neque tamen corpus corpore laeditur. Doctrina praesens bene notanda est, num ad conciliandos textus juris; tum quia pluribus aliis materiis applicari solet.

24. Q. V. Quae sit obligatio reparandi damnum injuria datum? B. 1. Si damnum est dolo, seu scienter, & malitiose datum, damnum pro foro externo, & interno est ad aequalitatem reparandum; nam tunc obligat praecceptum juris naturalis: neminem laedere, & summi cuique tribuere: jus vero naturale obligat

gat etiam pro foro interno: & quidem graviter sub mortali, si materia est gravis, leviter, & sub veniali, si materia sit levis.

25. B. 2. Si damnum datum sit culpa theologica, absque tamen expresso dolo, Lex Aquilia ad reparationem damni obligat non solum in foro externo, sed etiam interno, ante ullam sententiam iudicis: ita com. nam radix restitutionis, & reparationis damni non tantum est res accepta, sed etiam iniusta acceptio, seu iniusta lesio; sed in dato casu est lesio iniusta, & peccaminosa, utpote conjuncta cum culpa theologica; ergo. Jam si per culpam mortalem factum sit grave damnum proximo, totum reparandum est sub mortali: si vero grave damnum factum sit per culpam venialem, non conveniunt DD. Videtur probabilius quod tantum pars damni sub veniali reparanda sit secundum quantitatem culpae, & voluntarii, idque pro foro conscientiae.

26. B. 3. Si damnum datum sit culpa mere juridica, sive lata, sive levi, aut levissima, Lex Aquilia ad reparationem damni non obligat in foro conscientiae, saltem ante sententiam condemnatoriam: ita Silv. Haunold. Reiff. Chling. Schmier, & communior TT. & Canonistae contra Covar. Nav. Zoes &c. Prob. 1. Obligatio ista in conscientia non descendit ex jure naturali: nam hoc jure radix restitutionis est res accepta, & iniusta acceptio, seu lesio: hic autem in damnificante non concurret res accepta; quia supponitur nihil ad eum pervenisse: neque iniusta lesio; quia sine culpa theologica lesio non est formaliter iniusta, sicut nec voluntaria, sed potius comparatur casui; sicut lesio ab infante, aut amente facta; ergo damnificans ex mera culpa juridica pro foro interno conscientiae non tenetur reparare damnum ante sententiam. 2. Neque obligatio ista descendit ex jure positivo canonico, aut civili: tum quia id ex nullo textu clare colligitur; tum quia obligatio Leg. Aquiliae videtur efficaciter nasci primo post sententiam: ut satis clare deducitur ex textu capituli primi, & tertii Leg. Aquil. l. 2. pr. & l. 27. §. 5. ff. ad Leg. Aquil. ibi: damnus esto, quae verba proprie significant sententiam condemnatoriam, sicut l. 2. C. eod. ibi: ut id damnum sariatur, competentis iudicis auctoritate consequeris, ut aqua in priorem statum restituatur, eiusdem iudicis cura implebitur: tum quia Lex Aquilia est poenalis, vel saltem sequitur naturam legum poenaliu. §. 9. Inst. eod. lex autem poenalis ad poenam non obligat regulariter ante sententiam iudicis, ergo, Ratio est; quia communis sensus, praxis, & consuetudo fidelium interpretatur nobis Leg. Aquiliam, quod nullus existimet, se coram Deo obligari ad damnum reparandum immediate, & ante sententiam, si damnum istud fecit involuntarie per ignorantiam inadvertentiam, oblivionem, vel alium defectum coram Deo inculpabilem: imo obligatio immediata est nimis dura, noxia, & conscientiam onerosa; ergo. Ex his solvuntur iura in contrarium, dicendo illa obligare non immediate, & absolute, sed mediate, & conditionate tacite, si sententia lata fuerit, §. 4. & seq. Inst. & l. 5. §. 1. 3. l. 44. ff. ad Leg. Aquil. l. 45. pr. & §. fin. eod. & c. 2. 4. §. 6. fin. h. i. Dices: Jus utrumque indistincte obligat ad damnum reparandum culpa datum, ita ut ignorantia non excuset cap. fin. h. i. 2. Quod petitur actione rei persecutoria, debetur ante sententiam, cum nobis ablit arg. §. 17. Inst. de action. sed compensatio damni illati petitur actione Legis Aquiliae, quae est rei persecutoria, licet in casu inficiationis sit mixta §. 23. eod. 3. Aequius est, ut faciens damnum, illud compenset, quam alter proferus innocens illud patiat ex culpa damnificantis. B. Ad 1. Jura ista explicanda, & supplenda sunt ex c. 6. h. i. si damnum voluntarie, seu culpa Theol. datum sit; neque excusat ignorantia culpabilis, quae conjuncta est cum peccato Theologico. Ad B. 2. Dist. maj. quod petitur tanquam debitum ex contractu, aut delicto theologico, conc. maj. debitum ex culpa mere juridica, neg. maj. hoc ipsum enim est in questione, an debitum ex culpa juridica vere in conscientia debeatur ante propositionem actionem. Ad 3. In hoc casu uterque certat de damno vitando, adeoque locus est reg. 65. in 6. in pari causa potior est conditio possidentis, & consensus.

27. B. 4. Lex Aquilia post sententiam iudicis probabilius obligat ad reparationem damni culpa juridica dati: ita com. sententia contra Rebell. Haunold. Schmier &c. Prob. 1. Lex iusta in foro externo, est etiam iusta in foro interno; sed Lex Aquilia est iusta, & rationalis in foro externo: tum quia non apparet ipsius iniquitas; tum quia fundatur in bono communi, ut homines reddantur attentis, ne per se directe, vel indirecte damnum proximo faciant; ergo etiam est iusta pro foro interno; ita ut reus in conscientia teneatur parere iudici praecipienti compensationem damni culpa juridica lati. Praeterea lex ista fere est innaturalis, si culposus damnificator neque post sententiam obligaretur ad damnum refarciendum. Ex his duabus resolutionib. Colliges. 1. Quod damnificatus ex culpa mere juridica ante sententiam iudicis non possit si. bi facere occultam damni compensationem ex bonis damnificantis; quia compensatio ista in conscientia non debetur, nisi post sententiam. At si sententia lata est, solum ex illa restituere non tenetur; quia adjudicatione suam factum est, cum reus post sententiam solvere teneatur. Colliges. 2. Quod damnificans ex culpa juridica, solum post sententiam repetere, vel occulte compensare non possit: si vero solvit ante sententiam, solum occulte compensare possit; quia, cum natura non debeat, repetitioni locus est.

28. Obj. 1. Lex Aquilia fundatur in dolo, & culpa theologica, ut patet ex verbis illius l. 2. pr. l. 27. §. 5. ff. ad L. Aquil. ergo si deficit culpa theologica, cessat huius legis obligatio. 2. Lex Aquilia apud nos fideles explicanda, & intelligenda est secundum jus Can. cuius est discernere iustitiam Legum civilium; sed jus Can. c. 6. h. i. dicit reparandum esse damnum voluntarie, seu culpa theologica causatum, & ubi ly voluntarie non ponitur, subintelligi debet: siquidem c. 6. per modum regulae generalis desumptum est ex Penitentiali Romano; ergo. 3. Compensatio, & restitutio in foro Can. & theologico non oritur nisi ex res accepta, vel iniusta lesione, & acceptione; sed in hoc casu non adest res accepta, ut suppono, neque iniusta lesio; quia sine peccato theologico iniustitia formalis non committitur; ergo. 4. Dum iudex aliquem condemnat ex Lege Aquilia, sententia illius fundatur in praesumptione culpae voluntariae, & theologicae: siquidem in foro externo non potest probari, an culpa mere juridica, an simul theologica intervenierit: imo ex toto tit. L. Aquilia non potest evidenter ostendi, quod sermo sit de culpis mere iudicis per exclusionem voluntarii, saltem indirecti sufficientis ad culpam theologicam; ergo iudex sententiando, absolute non adjudicat auctori compensationem damni, fed tacite conditionate, si damnum voluntarie, saltem indirecte causatum sit, sicut accidit in aliis sententiis; ut si non debitor condemnat ad solvendum &c. Haec argumenta, praeter cetera, adeo aliquibus videntur efficacissima, ut omnino existimant sententiam istam esse probabilem, & tutam in foro conscientiae, reumque, si solvere coactus, est in foro externo, uti posse compensatione occultam, servatis tamen aliis debitis conditionibus, sicut non debitorum, qui ex falsa praesumptione debiti condemnatus, coactus est ad solvendum: nihilominus pro mea opinione.

B. Ad 1. Culpa theologica fuit occasio condendi leges de damno reparando, sed quia culpa theologica in foro externo nequit facile probari, ideo melius dicitur leges istas inniti causae publicae, ne per inattentionem, & negligentiam aliquorum damna civibus inferantur; ergo licet culpa theologica non praecesserit, tamen iusta est condemnatio eo solum culpa juridicam, & civilem, & conf. reus ex tali sententia in foro interno obligatur. Ad 2. ly voluntarie opponitur casui fortuito, non vero culpae iudicis, quae fictio juris habetur pro voluntaria; alias non recte diceretur culpa, & ideo c. 2. 3. 4. §. h. i. indistincte dicitur damnum culpa datum esse reparandum. Ad 3. Pro damnis compensandis sufficit lesio civiliter, seu iudicis iniusta; cum lesio theologica non facile sit probabilis. Ad 4. Sicut Lex Aquilia, ita & sententia iudicis occasionaliter fundatur in culpa theologica, principaliter vero, & motive fundatur in bono publico, ut inter cives securitas sit a damnis inferendis. Sed dices contra: Jura, quando contra jus naturale disponunt ex causa boni publici, causam istam appetunt, ut

ut patet in usufruptionibus, in privilegiis pupillorum, & minorum, ut Scto Macedoniano, & Vellejano &c. sed in toto jure non reperitur, quod Lex Aquilia fundetur in causa boni publici: bene vero reperitur, quod fundetur in delicto, cum damnum injuria datum numeretur inter delicta privata; tum quia Gregorius IX. c. fin. h. i. non dicit simpliciter quod ignorantia non excuset ab injuria, & damno culpa dato, sed signanter addit: si scire debuisset ex facto suo injuriam vel volens potest contingere, vel salutem, quod perinde est, ac ignorantiam esse theologice culpabilem, cum stante culpa mere juridica, utpote hic, & nunc invincibili, nemo scire debeat, aut possit, quid ex facto suo sit securum; ergo Lex Aquilia non fundatur in bono publico, sed in praesumptione delicti theologici: haec autem praesumptio facti, si fallat, facit cessare obligationem legis, & sententiam in tali facto fundate, ut dixi l. 1. tit. de Constit. n. 26. Ad hoc sane difficile argumentum. B. Causam publicam Leg. Aquiliae sufficienter colligi, tum ex fine huius plebisciti ad communiem securitatem, & damno avertionem conditi; tum quia in Lege Aquilia, & levissima culpa venit, l. 44. ff. ad Leg. Aquil. ob quam respubl. dat iudici potestatem condemnandi reum, ita ut sententia illius iusta omnino habeatur, atque ita tranquillitati conscientiarum consultatur. Ad textum c. fin. h. i. dico, illum procedere de negligentia, & debito non tantum theologico, sed etiam civili, & iudicis. Ex his patet culpam levissimam, quae raro culpae theologicae miscetur, sufficere ad iudicium Leg. Aquiliae, quamvis in contractibus non tam Lex Aquilia, quam culpa cultibet contractui propria attendatur, ut dixi lib. 3. tit. 14. in doctrina generali de contractibus.

In hoc tit. Compilator juris nostri finit seriem delictorum: priusquam tamen hinc abeas, pro uberiori noticia paululum animum diverte ad delicta, quae tibi ex jure civili hic subsistio. 29. Nova est dictum servi, ex quo dominus obligatur alteri, ut vel damnum a servo causatum praestet, vel servum noxae dedit, hoc est, ipsi corpus servi in satisfactionem cedat, v. g. si servus commisit furtum, rapinam, vel aliud delictum privatum; ex delicto autem publico, ipsi servi tenentur, cum dominus locu illorum ad poenam corporalem condemnari nequeat, l. 12. §. 3. 4. ff. de accusatio. Casus de iudicio noxali vide in Inst. lib. 4. tit. 8. in Pandectis lib. 9. tit. 4. In Codice lib. 3. tit. 41. Hodie deficientibus servis, deficit hoc iudicium noxale; & si famulus conductivus in suo officio deliquit, datur actio electiva, vel contra famulum, vel contra dominum; si is in culpa fuit eligendi famulum idoneum: fecus si famulus communiter pro honesto, & idoneo habeatur: tunc enim ad reparationem damni solus famulus, & non dominus conveniunt. Exempla habes in exercitoribus navis, caupona, aut stabuli, si ministri illorum in suo officio deliquerunt §. fin. Inst. de obligat. ex quasi delictis in l. 27. §. 5. ff. ad L. Aquil. de servo, aurifamulo fornacario ad fornacem obdormiente &c.

30. Pauperies, seu damnus ab animali datum, dum pecus quadrupes generatim pasci solitum contra naturalem suam consuetudinem nocumentum facit alteri domino, cui competit actio quadrupedaria, seu de pauperie; ut dominus animalis, vel nocumentum recompenset, vel animal noxae dedit, v. g. ut si bos cornu petat, equus calce feriat &c. Ratio ex parte damnificati est, ut indemnitas servetur; ex parte domini animalis, quia ei imputari debet, quod tale animal habeat. Non dicitur autem actio ista de damno; quia animal, seu brutum, quod sensu, hoc est, ratione caret, injuriam non facit, sed pauperiem, seu damnum sine injuria faciens datum, pr. Inst. si quadrupes injur. 2. Si aliud animal bipes, ut gallus, coctus, vel quadrupes gregatim pasci non solitum, ut canis, fera bestia, nocumentum faciat, datur actio ista noxalis, seu quadrupedaria nullis ex interpretatione L. XII. Tab. l. pen. ff. si quadrup. pauper. 3. Si animal secundum suam consuetudinem, & naturam damnum faciat, v. g. sata depascendo, cessat haec actio noxalis, & datur alia, v. g. actio de pastu; vel in factum, in quantum dominus animalis factus est locupletior. 4. Si animal ferox sine solum, sive ligatum nocuit eo loci, quo vulgo iter sit, datur actio edilitia in factum, seu ho-

noraria descendens ex edicto Edilium l. un. ff. de via publ. ut dominus animalis nocumentum recompenset, 200. solidis, si homo liber occisus sit; arbitrate, si tantum ei nocitum fuit: si vero servo, vel alteri rei nocitum est, dupli dominus condemnatur; hodie arbitrate ex Const. Cap. 136. Vide de his actio in Inst. lib. 4. tit. 9. in Pandect. lib. 9. tit. 1. lib. 21. tit. 1. l. 40. & seq.

Vide par. I. pag. 690. post n. 27. 31. Quasi delictum est factum carens vero dolo, & culpa vera; in quo tamen lex fingit, aut supponit esse culpam. Hujus species sunt I. Imperipientia, vel imperitia, si iudex bona fide procedens propter imperitiam male sententiam proferat, pr. Inst. de oblig. ex quasi delictis, quo casu tenetur iudex actione syndicatoris, seu male iudicari, facitque litem suam, hoc est, in tantum tenetur parti laesae, in quantum eam laesit l. 5. §. 7. ff. de O. & A. Haec revocatur imperitia ministrorum ad publica officia deputatorum, ut Episcoporum, parochi, confessorii &c. at si medicus, per imperitiam male curet, verum delictum committit, & convenitur ex Lege Aquil. §. 7. Inst. de Leg. Aquil. nam medicus proferitur peritiam suae artis, non vero iudex peritiam juris.

32. II. Quasi delictum dejecti, vel effusi ex canaculo, dum ex aliqua domo aliquid deicitur, aut projicitur, aut effunditur in locum, quo vulgo sit iter, & praeterea leditur, aut in vestibus conspuatur, §. 1. Inst. de oblig. ex quasi del. Hoc casu, si familia deiecit, vel effudit, dominus tenetur damnum reparare; quia ei incumbit habere instructam familiam, ne quid in locum publicum deiciat, aut effundat. Si plures sint inhabitantes, & unus eorum nescitur, omnes in solidum tenentur, ut tamen solvente, ceteri liberantur l. 1. §. fin. ff. de his, qui deiecer. vel effud. Si hospites moniti simile quidd fecerunt, nihilominus propter securitatem viarum dominus tenetur; sed is regressum habet contra hospites, l. 5. §. 4. ff. eod. in quo titulo plures de hac materia casus reperies.

33. III. Quasi delictum suspensi, dum res aliqua collocatur ad locum, ex quo facile in viam publicam cadere, & praetereuntem laedere potest. Contra dominum rei suspensae datur actio praetoria popularis in 10. aureos, est adhuc nihil nocitum sit; quia hic solus nocitum nocimenti a praetore puniunt, l. 5. §. 6. & seq. ff. de his, qui deiecer. Omnes tres actiones iste datur in filiumfam. si is iudex fuit, vel habitavit in canaculo separato, ex quo aliquid dejectum, effusum, aut suspensum fuit, §. 2. Inst. de oblig. ex quasi delictis.

34. IV. Quasi delictum exercitoris navis, caupona, aut stabuli, si talibus ministris utatur, qui alicui in navi, caupona, aut stabulo furtum, vel aliud damnum faciunt: quo casu praeter actionem propriam delicti, v. g. furti contra ministros, & praeter actionem infamam de recepto ex quasi contractu, datur damnificatio actio praetoria in factum ex quasi delicto contra dominum navis, cauponae, & stabuli; quia culpa ejusdem malis hominibus uti; etque haec actio pinguisima pro damno refarciendo, cum in ea veniat etiam culpa levissima l. 1. l. 3. §. 1. ff. Nauta, Caupon. Hodie ex recepta consuetudine hospites periculum rerum suarum in se suscipiunt; nisi specialiter eas consignent cauponi custodiendas. Haec tamen actiones de damno dato reparando, quae satis clare approbantur a jure Can. cap. fin. h. i.

35. Crimen ambitus est illicita questio, & impertratio honorum, & dignitatum, v. g. per pecuniam, & alia munera sibi conciliando favorem, & animos suffragantium, ut per eos honor ambitus obtineatur; cum tamen officia, & dignitates bene meritis gratis conferri deberent. Hoc pestiferum crimen viget in rebus publicis Democraticis, & Aristocraticis: cessat in Monarchicis, ubi distributio officiorum ad principem pertinet: puniuntur ex L. Julia de ambitu poena 100. aureorum, cum infamia l. un. ff. & l. un. C. ad L. Jul. ambitus. Huic delicto in foro Can. firmis est simonia, de qua jam supra actum. In Ordinibus religionis contra ambientes servanda sunt propria statuta, & poenae.

36. Crimen fraudatae annonae est, dum quis dolo malo facit, ut annonae carior fiat, quod est annonae flagel-

flagellare, vexare, fraudare l. 2. ff. ad L. Juliam de annonâ cujusmodi vocantur Dardanarii a Dardano Mago, quasi per magiam frumentum convolaret in eorum horrea: Pamapola, & Sephasarii, quibus nihil est iniquius in oneranda annonâ; ut si annonam conferrent ad tempus caritatis, frumentum coenant, ut ipsi carius dividant, naves annonarias retineant, annonam corruptam, & minori mensura dividant. Hoc crimen, utpote publicum, punitur ex L. Julia de annonâ pena 20. aureorum, aliquando confiscatione bonorum, & exilio. Vide tit. ff. & C. ad L. Jul. de annon. l. un. C. de monopol.

37. Crimen privati carceris est, dum quis privata auctoritate delinquentem, vel debitorem carceri mancipat, & detinet. Crimen hoc ex Const. Zenonis punitur ultimo supplicio, tit. C. de privatis carcer. inhihend. Lex Visellin. persequens libertinos, officia ingeniorum usurpantes: hodie apud nos non est in usu, cum servis, & libertinis careamus.

38. Crimen illiciti collegii, seu corporis est, dum societates instituunt ad finem improbum, v. g. ad cemelationes, libidines, falsas religiones, factiones &c. Talia collegia sunt pestis Reipubl. cum frequenter in iis nascantur conspirationes, seditiones & alia gravia, & infanda scelera, puniunturque variis penis, ut vis publica proscriptionis domus, & aliis arbitrariis, tit. ff. de colleg. & corpor. l. 15. C. de Episcop. & Cler. At collegia auctoritate principis instituta licita sunt; ut mercatorum, fabricorum, & aliorum officium, quibus datur potestas condendi statuta preter, non contra jus commune. l. fin. ff. d. r. quibus etiam hereditas relinquitur potest, & successio ab intestato l. 1. & seq. C. de hereditatibus Decur. illicitis autem collegiis nulla successio permittitur, l. 8. C. de hered. Inst. A fortiori licita sunt collegia Ordinum religiosorum, utpote a Papa approbata, & jurisdictione cum plurimis privilegiis donata.

39. Extraordinaria crimina sunt, quæ certa lege, & pœna non puniuntur, sed arbitrio judicis coercentur; ut sunt sollicitare alienas nuptias, seu alienæ uxoris pudicitiam appellare, seu prostituere velle, interpellare aliena matrimonia, seu alienæ uxoris nuptias appetere: quæ delicta est effectû careant, propter voluntatem perniciosa libidinis extra ordinem puniuntur, l. 1. pr. ff. de extraord. criminib. in quo titulo plura alia exempla reperies, quæ continuantur in seqq. titulis, ut de sepulchro violato, de concussione &c. Scelissimus est delictum grave, dum quis in alieno agro ponit lapides, seu scopulos, hoc indicio, ut, si quis agrum istum coleret, sciret ob insidias lapides ponentem se malo letho periturum. Punitur hoc crimen utque ad pœnam capitalem l. 9. ff. de extraord. crim. Circulatorios, qui serpentes circumferunt, & alios terrent, pro qualitate delicti, & damni extra ordinem puniuntur, l. fin. cod. Præterea crimina ordinata, quibus a lege certa pœna statuta est, sepe extra ordinem de plano cognoscuntur, & arbitrarie puniuntur, ut injuria l. fin. ff. de injuriis furtum l. fin. ff. de furtis &c. quia hæc via sine figura & strepitu judicii est expeditior. l. 13. ff. de penis.

40. Repressalia, latine Pignorationes Græce Androloppia, sunt crimen extraordinarium, quo res aliena, vel persona occupatur pro delicto alterius: nam iniuriam, & juri naturali contrarium est, ut quis in persona sua, aut rebus patiatur pro delicto alterius, cum delicta suos tenere debeant auctores, l. 22. C. de penis. Unde repressalia prohibentur non tantum jure naturali, sed etiam Canonico c. un. h. t. in 6. & civili Nov. 52. c. 1. ubi utens repressalis præter amissionem actionis, dicitur puniendus pœna quadrupli violentiam passo applicanda. 2. Repressalia quoad materiam variari & colonetari possunt: puta si princeps causa justa, ex qua bellum movere potest, indicat repressalia, easque adversario nunciet, ut si is satisfacere nolit, pignorationes istas sustinere cogatur in bonis etiam innocentium, non tamen in eorum personis, nisi hæc executoribus repugnent; quia tunc vim vitæ pellere licet Can. 2. dominus, 23. q. 2. At contra clericos, eorumque bona nullatenus licet repressalia concedere; vel humana, sicut antea apud veteres omnes bene moratas, & nunc in Lege Christi a principibus tam Ecclesiasticis, quam politicis: ita com. nam jus naturale non

1. in 6. 3. Alicubi inter privatos tolerantur pignorationes; ut si quis animal, quod pauperem fecit, capiat & detineat instar pignoris, donec dominus animalis damnum reficiat, vel animal noxæ dedat. Vide Gall. tract. de pignorationib.

Vide par. I. pag. 690. post n. 27. Hactenus actum est de criminibus: nunc in seqq. tribus titulis de penis vindicativis in foro externo, & interno, & medicinalibus. Tandem ad imitationem Pandectarum jus Can. clauditur duobus titulis generalis juris materiis continentibus; puta de Verbor. significat. & regular. jur.

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

Agitur de hæc materia in Sexto, Clementin. Extravag. Joan. XXII. & Communib. h. t. in Decretis dist. 81. per plura capita, & 23. q. 4. 5. & partium in 16. q. 1. & 6. in Trid. sess. 13. c. 4. de refor. & sess. 25. c. 6. 14. in Pandectis l. 48. tit. 19. cum seq. in Codice lib. 9. tit. 47. cum seq.

1. Nota 1. Pœnam in genere definiri, quod sit iusta delicti pœnitio. Quæ definitio applicatur pœnæ civili, medicinali, & vindicativæ, quia omnes hæc pœnæ suo modo coercent, & puniunt delictum; & ideo pœna a puniendo dicta est.

2. Nota 2. Pœnam dividi 1. in Privatam, seu conventionalem, quæ ex privata partium conventionem imponitur; & plerumque non obligat ante sententiam judicis, nisi aliter convenierit; & de hac in presenti non agitur: & publicam, quæ ex publica potestate, & jurisdictione infligitur. 2. Publica subdividitur in medicinalem, quæ fertur ad contumacis correctionem; uti sunt censure: civilem, quæ fertur ad satisfactionem privatam parti applicandam: & vindicativam, quæ fertur ad vindictam publicam, si pœnæ istæ late sint ab ipso jure, sive ex arbitrio judicis. 3. In ordinariam, quæ a lege, aut consuetudine constituta est: & extraordinariam, seu arbitrariam, quæ ex arbitrio judicis pro qualitate delicti, & personarum imponitur. 4. In personalem, quæ soli personæ; realem, quæ rebus in odium personæ; & mixtam, quæ personæ, & rebus imponitur. Sic depositio ab officio est personalis, privatio beneficii est realis, & utraque simul est pœna mixta. 5. In positivam, cuius executio petit actionem sive rei, sive alterius in reum exercendam, ut flagellatio, occisio &c. & negativam, seu privativam, cuius executio est aliqua privatio, sive juris quæsit: ut privatio beneficii, sive juris querendi, ut inhabilitas ad beneficium obtinendum. 6. Vindicativa subdividitur in capitalem, quæ damnato infert mortem, vel naturalem, uti occisio, vel civilem, uti servitus, deportatio, & damnatio ad metalla, quibus exaquatur bannus imperialis, & perpetuum exilium, & non capitalem, quæ citra mortem naturalem, aut civilem infligitur in corpore, statu, aut bonis rei; uti sunt pœnæ temporales, fustigatio, incarcerationo, pecuniaria sisco applicanda, infamia, &c. & spirituales; privatio beneficii, depositio, irregularitates, degradatio. Agitur hic 1. de penis in genere potissimum vindicativis. 2. De penis spiritualibus Ecclesiæ. 3. De penis temporalibus fori canonici & secularis.

§. I.

De Pœnis in genere.

3. Q. I. Quo jure, & ob quam causam introducitur sine pœna?

R. 1. Pœna in thesi originem suam habent a jure naturali; & quidem ob causam delicti: nam jus naturale in genere dicitur, malefactoris esse puniendus; & ideo iustitia vindicativa per se tendit ad vindictam malorum; cum alioquin felicitas reipubl. consistere non posset, si omnia crimina manerent impunita.

4. R. 2. Pœnæ determinate in specie descendunt ex jure positivo, vel divino; sicut in veteri testamento; vel humano, sicut antea apud gentes omnes bene moratas, & nunc in Lege Christi a principibus tam Ecclesiasticis, quam politicis: ita com. nam jus naturale non

determinat istas pœnas; bene vero principis suprema potestate præditi, ut patet ex integris ordinationibus criminalibus; ergo. Unde principes, cum jure suo sint Superiores, pœnas istas pro varietate temporum mitigare, exasperare, & in eis dispensare possunt. Nec audiendi sunt Carpov. Vitriar. & alii A Catholicis, qui negant, principem posse dispensare, & mitigare pœnam in his delictis, quibus Deus in vet. leg. statuit pœnam capitalem, uti homicidio Gen. 9. v. 6. Levit. 24. v. 17. &c. nam præcepta ista, utpote judicialia, abrogata sunt per mortem Christi, c. 3. de Consti.

5. Q. II. An iudex inferior teneatur infligere pœnam legis statutam? R. 1. Regulariter affirmative; nam iudex legibus subiectus est, nec licet ei de ipsius iudicare, sed secundum ipsas Can. 3. d. 4. tum quia facti questio in arbitrio iudicantis est, pœnæ vero persécutione non ejus voluntati mandatur, sed legis auctoritati reservatur, l. 1. §. 4. ff. ad Sc. Turpill. ergo. Unde iudex inferior pœnas contra legem molliens graviter infamia notatur, l. 8. §. fin. pr. ad L. Jul. de vi priv. Excipit, nisi talis iudex jus aggraviandi a principe concessum habeat, sicut principes Imperii; tunc enim pœnam remittere, vel mitigare possent.

6. R. 2. Iudex inferior ex arbitrio puniens, pro qualitate delicti, deliberationis actus, atenta circumstantiis loci, temporis, personæ, damni illati, potest determinare pœnam graviozem, vel mitiorem, specificè legibus non determinatam: nam talis pœna est extraordinaria, pendens ex arbitrio judicis: imo si consuetudo permittat, potest pro ratione circumstantiarum aggravari, vel alleviantium delictum, pœnam exasperare, vel mitigare, cum legislator omnes istas circumstantias prævidere non poterit.

7. Q. III. Quod sit subiectum pœnæ? R. 1. Homo delinquens, & regulariter vivus; nam bruta, sicut incapacia sunt culpæ, ita & pœnæ: licet quandoque in detestationem sceleris, & confusionem dominorum una cum reo flammis exurantur, vel occurrat suo memoriam infandi sceleris excitent. Mortui vero subacti sunt a potestate humana, & mors omnia crimina extinguunt, Can. 4. d. 23. l. 6. ff. de publ. judic. Excipit quosdam casus, in quibus pœna in innoturum bona, & cadavera exercetur: 1. Si commissum est crimen, cui annexa est confiscatio bonorum, ut perduellionis, repudiarum, hæresis l. fin. C. ad L. Jul. Maj. 2. Si delinquenti in pœnam negatur sepultura Ecclesiastica, ut hæreticis, notoriis peccatoribus, ut dixi tit. de sepul. Porro delinquens toties puniendus est, quoties delictum iterat; quia ea, quæ frequentè prævaricatione iterantur frequentè sententia condemnari debent c. 1. h. t. si tamen in continentem idem crimen iteret, ut adulterium, una pœna graviore plectitur: si vero in eodem actu plura delicta committantur, ut rapina, injuria, blasphemia, homicidium, reus penis omnium subiacet, l. 2. ff. de privat. delict.

8. R. 2. Innocens ex causa potest subesse pœnæ; quatenus id exigit delictum nocentis, ex reg. 23. in 6. Sic ob crimen perduellionis filii patris perduellis privatur omnibus bonis paternis, suntque infames, l. 5. C. ad L. Jul. Maj. & liberi patris, qui Episcopum occidit, usque ad quartum gradum arcentur a beneficiis c. 10. 1x. h. t.

9. R. 3. Si tota communitas deliquit, rigor pœnæ in primores sceleris exercendus, ceteri mitius, & in bonis fortunæ puniendi. Si vero major pars deliquit, tota communitas nocentium, & innocentium puniri potest: & quidem auctores, & capita sceleris in vita, ceteri in fortunis, Demeron. 13. v. 12. & seqq. Can. 5. ordinationes 9. q. 1. Si tandem aliqui solum ex communitate deliquerint, hi soli plectendi erunt, l. 7. §. fin. ff. de jurisd.

10. Q. IV. Quomodo, & quando reus obligetur ad pœnam subendam? R. 1. Pœna ferende sententia non incurritur ante sententiam judicis: nam lex vult talem pœnam mediante ministerio, & condemnatione judicis infligi.

11. R. 2. Pœna medicinalis, ipso jure, & factio incurritur, stringit in conscientia ante ullam sententiam judicis: ita com. ex Can. 29. si quis suadente 17. q. 4. & seve toto tit. de sen. excom. nam censura, quæ sunt pœnæ medicinales, ordinantur ad correctionem, & salutem animæ, non excedunt gravitatem delicti, neque inproportionate sunt humane fragilitati; ergo si P. Remigii a S. Erasmo. Pars II.

ipso jure, & factio incurrantur; obligant ante sententiam judicis.

12. R. 3. Pœna positiva, & privativa juris plene quæsit, etiam ipso jure, & factio incurritur, non stringit ante sententiam judicis, saltem criminis declarationis: ita com. ex toto fere tit. de pœnis, hic & in jure civ. ubi ad executionem pœnarum requiritur judicis auctoritas. Ratio 1. quia conditioni humane adversum, & inhumanum est, ut quis se ipsum offerat ad pœnam positivam, v. g. ad mortem, ad fustigationem, deportationem, incarcerationem; ergo 2. Pars habetur cap. 19. de heret. in 6. ubi ad confiscationem, seu privationem bonorum, quæ ipso jure ob hæresim incurritur, prævie requiritur sententia criminis declaratoria: ratio est, quia inclinationi, & fragilitati humane nimis durum, & contrarium esset, ut quis ob crimen pœnam privativam in se exerceat, v. g. privando se episcopatu, parochia, vel alio officio, aut jure plebe quæsitio in bonis, & aliis rebus; ergo cum jura debeant esse conformia fragilitati humane, est pœnam ipso facto incurrendam statuant, tamen non obligant ante sententiam declarationis criminis.

13. Dices: 1. Ex his sequitur, nullam esse differentiam inter pœnam ipso jure, & per sententiam judicis incurram. 2. In jure pontif. sepe adduntur ista clausula: ante ullam sententiam, absque alia declaratione, nulla monitione prævia; ergo tunc pœna privativa stringit ante ullam sententiam etiam criminis declarationis. R. ad 1. Neg. seq. nam sententia declaratoria criminis, privat sola possessione, & declarat jus, titulum, & dominium tempore delicti amissum fuisse; atque ita sententia ista retrahitur ad tempus commissi delicti, ad quod etiam refertur pœna: & contra sententia condemnatoria privat non tantum possessionem, sed etiam titulo, jure, & dominio, neque retrahitur, sed obligare ad pœnam incipit ab eo tempore, quo prolata est. Unde, si, v. g. parochus commisit delictum calendis Januarii, ipso jure privans beneficio, & sententia criminis declaratoria ferret primo calendis decembris, teneatur omnes fructus tempore intermedio perceptos cum parochia restituere, cum sine tivo esse percepti: si vero delictum ipso jure non privet beneficio, non teneatur fructus restituere, nisi perceptos post sententiam condemnatoriam. Ad 2. Prior clausula intelligitur: ante ullam sententiam condemnatoriam, ubi non excluditur criminis declaratoria, Altera clausula, quæ vix unquam ponitur in penis proprie dictis, privativis jure plene quæsitio, vel intelligitur de pœnæ declaratione, vel in delictis notoriis, quæ nulla declaratione indigent: quo casu saltem precepto judicis opus est, ut reus bonis, & juribus quæsitis spoliatur.

14. R. 4. Pœna privativa improprie dicta, quæ est negatio favoris sub conditione concessi, ipso jure incurritur obligat ante ullam sententiam judicis: ita com. nam lex statuens talem pœnam, est conditionata, si alter conditionem impleat: neque tali casu est jus plene, & absolute quæsitum, sed inchoative, & conditionate, si conditio posita fuerit; ergo si conditio deficiat, jure naturali deficit favor sub ea concessus, & conf. privatio hujus favoris, & juris jure naturali, & in conscientia incurritur. Hinc etiam in jure pontificio frequenter adduntur ista clausula: nec possessio ei suffragetur, sub periculo anima teneatur ad restitutionem &c. sic enim Episcopus intra semel neglectens consecrationem, amittit Episcopatum Trid. S. 23. c. 4. de refor. beneficiatus, etiam curatus, non perfolvens horas canonicas, fructus non facit suos ex motu proprio S. Pii V. Ex proximo 12. Kalend. Octob. 1571. parochus intra annum non suscipiens sacerdotium, privatur jure parochiæ c. 14. de elect. in 6. &c. quorum omnium eadem est ratio; quia jura, & favores isti non conceduntur ab Ecclesiâ, nisi sub his conditionibus a jure præfixis.

15. R. 5. Reus post justam sententiam judicis, obligatur in conscientia ad sustinendam pœnam: nam de jure naturali subditus pariter teneatur jure precepto Superioris. Unde 1. Teneatur solvere pœnam pecuniariam, si tamen exigatur, alioquin presumitur condonari. 2. Teneatur manere in carcere, aut exilio, nec inde aufugere potest: & si condemnatus est ultimo supplicio, teneatur, v. g. scalas, aut rogam conficendere &c. 3. Ipse tamen reus non teneatur, imo nec licite potest pœnam mortis in se exequi, vel aliam nimis duram,